

UMENIE

Umenie je jedna z foriem osvojovania si sveta človekom. Je predmetom skúmania estetiky, umenovedy a filozofie umenia.

Umenie môže znamenať aj používanie istých duchovných kvalít alebo manuálnej zručnosti pri realizácii určitého diela.

Umenie je forma maximálneho bytia človeka spočívajúca v cieľavedomom pretváraní škaredého alebo esteticky neúčinného či menej účinného na krásu v koncentrovanej podobe.

Umenie je podľa **Platóna** napodobovanie vecí tohto sveta, ktoré samy osebe sú zasa len napodobeniny svojich ideálnych mimosvetských vzorov. Pravdivým predobrazom zmyslovo vnímateľného predmetu je idea (eidolon), ktorá je pravdivá.

Umenie podľa **Aristotela** je mimézis; vyplňa hodnotne voľný čas šľachetného muža duševnou činnosťou; prebúdza (hudba, dráma) mravné pocity, pretože nadšenie je afektom duše ako nositeľky etického života. **Umenie** má schopnosť dať myslí určitú mravnú povahu. Umenie plní túto svoju funkciu pomocou napodobovania (mimesis) ľudských citov a konaní.

PRAVEKÉ UMENIE

Praveké umenie

Paleolit (30 000 p. n. l. – 4 000 p. n. l.)

- Západná Európa
- Vychádza z nevedomého vytvárania umeleckých diel
- Diela vytvorené s jasným zámerom
- Kým neboli objavené písmená

Delenie:

- **Aursgnácién** (30 000 p. n. l. – 27 000 p. n. l.)

- Rytiny vo vápencovej jaskyni – jednoduché siluety zvierat
- Maľovanie uhlíkmí
- Najčastejšie maľované zviera – bizón

- **Gravettien** (25 000 p. n. l. – 18 000 p. n. l.)

- Zjednodušené figurálne tvary
- Prvé malé sošky – Venuša – žena ako matka, ktorá udržiava rod – široké boky, veľké prsia – kult plodnosti
- Zvieratá zadná časť + chrbát

- **Solutrén** (17 000 p. n. l. – 13 000 p. n. l.)

- Maľba – prírodné farby
- Zväčšené a presnejšie tvary
- Zdokonalenie kresby zvierat
- Jaskyne: Lascaux (Francúzsko), Altamira (Španielsko)

- **Mangdalémen** (13 000 p. n. l. – 4 000 p. n. l.) – zlatý vek

- Zvieratá anatomické tvary, meravý pohyb vo vzduchu / priestore, tvar v pohybe,

prirodzenosť postojov, zvieratá bez výrazov – vyzerajú ľadovo

- Maľovanie
- Tesanie sôch, rytie do skál, v pokoji, v pohybe
- Rituálna funkcia – mágia

- **Neolit** – doba bronzová (4 000 p. n. l. – 750 p. n. l.)
- Človek ako výrobca a chovateľ
- Remeselná zručnosť – predmety každodenného života
- Architektúra – monumentálne stavby
- Kult mŕtvych – hroby pod mohylami
- Dielo Stonehenge – chrám Slnka
- Prvé chatrče – hnoj, pesok, prútie, popol
- Abstraktné geometrické tvary
- Ornamenty z bronzu
- Megalitické stavby – obrovské kusy kameňa

Jaskynné umenie

Je naturalistické a zoomorfné, späté s civilizáciou lovcov. Prvý podnet k umeleckému zobrazeniu dal pravdepodobne neandertálsky človek. V ligurskej jaskyni Toirano nájdeme v hline prvé napodobňovania stôp pazúrov pomocou prstov a rýh. Dvadsať až tridsať tisícročí trvalo, kým bol vytvorený prvý obraz zvieratá pridaním laby, rohu a papule. Sú to kresby prstami v mäkkom íle. ktorý zväpnel. Steny sú pokreslene rôzne sa zviňajúcimi nepravidelnými čiarami.

Périgordská škola

30.tisícročie, jaskyňa Lascaux, krutená perspektíva, zvieratá znázornené z profilu, technika striekanej farby, odtlačky rúk, farebné bodky, žlte a červené čiary staršie ako čierne.

Magdalénska škola - 15. -10. tisícročie, plochy zvieracích tiel sa postupne vyplňajú farbou, vždy čiernou, objavuje sa aj pravá perspektíva, pribúda znázornenie srsti, detaily rohov. chobotov , kopýt, hrivy.

ARCHITEKTÚRA

je kamenná stavba započatá v mladšej kamennej dobe a používaná až do [doby bronzovej](#).

Stavba je situovaná v blízkosti mestečka Amesbury v anglickom grófstve Wiltshire, asi 13 km severozápadne od Salisbury.

Pozostáva z priekopy, ktorá je obkolesená štruktúrou z kamenných blokov, ktoré sú opäť obkolesené viacerými kruhmi pozostávajúcimi z kameňov. Oba najnápadnejšie kamenné kruhy sú pritom vonkajším kruhom z kamenných pilierov, na ktorých sú položené ďalšie kamene ako trámy. Rovnako ako aj vnútorná štruktúra v tvare podkovy z pôvodne piatich trilítov (po dve nosné kamene, na ktorých je položený krycí kameň - trám).

Medzitým sa nachádzajú ďalšie štruktúry z menších kameňov a rôzne jamy v zemi. Ďalšie [megality](#) ako aj [[Mohyla (archeológia) |mohyly]] sa nachádzajú v bezprostrednej blízkosti.

Vznik tejto stavby sa dá hrubo rozdeliť do niekoľkých etáp. Skorá etapa stavby s kruhovou kamennou „stenou“ a priehlbínou sa datuje do obdobia približne 3100 pred Kr. Nápadná megalitická štruktúra bola zhotovená medzi 25000 pred Kr. a 200 pred Kr.

Věstonická venuša

Soška venuše je 11,5 cm vysoká a v najširšej časti, v bokoch, má šírku 4,3 cm. Materiál, ktorý bol na jej výrobu použitý, je pravdepodobne zmesou hliny a vápenca, obdobné drobné plastiky boli pritom väčšinou zhotovované z kameňa alebo kostí. Zo zaujímavostí uveďme malý detail tváre bez krku, rozmery poprsia (ľavý prsník je väčší) a bokov. Na zadnej strane sú viditeľné ryhy, ktoré pravdepodobne predstavujú tukové záhyby.

Egyptské umenie

Osídlenie Egypta siaha do staršej doby kamennej, o čom svedčia prehistorické maľby objavené vo vnútri Sahary v pohoriach Tassili a Ahaggar.

Pyramídy

Egyptské pyramídy vystavané z obrovských kamenných blokov patria medzi najväčšie stavby vytvorené ľudskou rukou. Dnes ich je v Egypte evidovaných medzi 80 a 111. Niektoré z nich nie sú väčšie ako kopa kameňa a sú v pomerne zlom stave, iné dosahujú takých monumentálnych rozmerov, že ich vidieť z vesmíru.

Spôsob stavby je do istej miery sporný. Štandardne sa však predpokladá bežný postup stavby pomocou rôznych drevených pomocných zariadení. Na stavbu pyramíd sa používali kladivá, vrtáky, brúsne kamene. Ďalej to boli sekery, dláta alebo drevené mlatky a sánky. Kusy kameňa vylamovali v kameňolomoch drevenými kladivami, do kvádrov ich opracúvali dlátom a dreveným kladivom. Ťažké kvádre posúvali po guľatých brvnách, ktoré museli byť vždy vlhké. Každý kváder musel zapadnúť na svoje miesto. Pyramídu stavali vyše dvadsať rokov.

Mastaby

Najstarším typom kamennej hrobky bola mastaba (arabsky - lavica), ktorá mala tvar zrezaného ihlanu na obdĺžnikovom pôdoryse. Mastaby sa ozdobovali sochami, reliéfmi a maľbami. Nastavením niekoľkých, postupne sa zmenšujúcich mastáb na seba vznikla prvá stupňovitá pyramída - Džosérova pri Sakkáre.

Veľká sfinga

je najznámejšia egyptská **sfinga** Nachádza sa v Gíze v blízkosti troch známych pyramíd.

Výška od dláždenia pod prednými labami až k temenu hlavy dosahuje 20 m, dĺžka sfingy je 73,5 m. Tvár má maximálnu šírku 4,15 m.

Väčšina bádateľov je presvedčená, že ju do skaly dal vytesať **Rechef** (Chefrén, Chafre), ktorý vládol okolo 2500 pred Kr. Ide však len o domienku, pretože žiaden text zo Staršej ríše sa o Sfinge nezmieňuje a skutočnosť, že socha bola vytesaná do skaly prakticky znemožňuje objektívne datovanie. Geologické datovanie – takisto sporné – z konca 20. storočia vedie k domnienke, že socha vznikla medzi 7000 až 5000 rokov pred Kr., tomu však protirečí absencia akýchkoľvek nálezov vyspelejšej kultúry v Egypte z tohto obdobia.

Takisto sa väčšinou tvrdí, že rysy Sfingy predstavujú Rachefovú tvár, ale aj toto tvrdenie je veľmi sporné. Ak vychádzame z predpokladu, že socha vznikla ako súčasť gízskej nekropoly, mala azda úlohu strážcu tejto nekropoly. Neskoršie ju pokladali za zobrazenie boha Hóra a v Novej ríši za ázijského boha **Aurona**.

Maliarstvo

Maliarstvo v starovekom Egypte podliehalo prísne rituálnym účelom (podobne ako sochárstvo), ktoré z neho robili po formálnej stránke dokonalé, štylizované ale málo realistické umenie. Dôraz sa kládol na jednoduchosť a formalitu. Už z najstarších dynastických čias máme zachované maľby a reliéfy na neuveriteľne vysokej úrovni, ktorá sa ale počas nasledujúcich 3000 rokov takmer nezmenila.

Nástenné maľby a reliéfy sa nám zachovali najčastejšie v egyptských hrobkách, takže medzi ich obvyklé motívy patria scény z tzv. Knihy mŕtvych alebo obrazy radostného života na druhom svete, tak ako si ho Egypťania predstavovali. Menej časté sú maľby, ktoré pokrývali steny domov a palácov.

Antická kultúra

Egejska kultúra

Egejská kultúra alebo krétsko-mykénska kultúra je súhrnné označenie pre kultúry Egejskej oblasti v medenej a bronzovej dobe. Vyvíjala sa pod vplyvom vyspelých kultúr Ázie a Egypta. Egejskú kultúra rozdeľujeme do dvoch etáp: Mínojské obdobie a Mykénske obdobie. Svojou vyspelosťou sa stala základom gréckej kultúry.

Grécke umnie

Dórsky sloh

Dórsky sloh alebo **dórsky štýl** alebo **dórsky poriadok (v širšom zmysle)** je jeden z architektonických štýlov starovekého Grécka. Pojem **dórsky poriadok** v užšom zmysle označuje len **stĺpový poriadok** tohto slohu, teda dórsky stĺp.

Je pravdepodobne odvodený z mykénskej drevenej architektúry. Jeho pôvod sa spája s kmeňmi dórskeho Grékov. Najstaršie pamiatky dórskeho slohu sú zo 7. storočia pred Kr. Hmotný dórsky stĺp má kanelovaný driek bez pätky, jednoduchú hlavicu s echinusom, čo je tanierovitý medzičlánok, a abakus, kryciu dosku. Trámovie pozostáva z hladkého architrávu, vlysu, v ktorom sa striedajú triglify a metópy (spravidla reliéfmi) a z rímsy (geison). V priečelí sa nad rímsou dvíha trojuholníkový štít (tympanon) uzavretý žliabkovnicou (síma) a ozdobený na vrchole a rohoch akrotériami. Dórsky sloh pôsobí strohou monumentálnou hmotnosťou. Medzi najznámejšie stavby z tohto obdobia patria: Parthenon, Diov chrám v Olympii.

Iónsky sloh

Iónsky sloh alebo **iónsky štýl** alebo **iónsky poriadok (v širšom zmysle)** je jedným z architektonických štýlov starovekého Grécka. Pojem *iónsky poriadok (v užšom zmysle)* označuje len stĺpový poriadok tohto slohu, teda pravidlá pre výstavbu iónskych stĺpov.

Iónsky sloh sa vyhranil pravdepodobne v maloázijskej **architektúre** iónskych gréckych osád. Možno ho doložiť už v 6. st. pred Kr., ale až o storočie neskôr sa dostáva na pevninu **európskeho Grécka**.

Iónsky stĺp je štíhlejší, vyšší a má redšie kanelovaný driek. Stĺp stojí na pätky a echinus (stredná časť hlavice) je dekorovaný volútovými výbežkami. Trámovie tvorí trikrát odstupňovaný architráv, vlys je vyplnený spravidla súvislým pásmom reliéfov a dekoratívne utváranou rímsou. Pre iónsku architektúru je príznačná zjemnelá vzosnosť. Medzi najznámejšie stavby tohto obdobia patrí Erechteion, chrám *Niké Apteros* na **Akropole** a taktiež **Artemidin chrám v Efeze**.

Korintský sloh

Korintský sloh alebo **korintský štýl** alebo **korintský poriadok** (v širšom zmysle) je jeden z architektonických štýlov starovekého Grécka. Pojem *korintský poriadok* (v užšom zmysle) označuje len stĺpový poriadok tohto slohu, teda charakteristiku korintských stĺpov a pravidiel pre ich stavbu.

Korintský sloh sa objavuje okolo roku 400 pred Kr. a je charakterizovaný štíhlosťou, výškou stĺpov a dekoratívnosťou hlavíc. Drieky stĺpov, spravidla na antickej päťke a plinte (podnožná doska) bývajú kanelované; kanelúry sú v dolnej tretine vyplnené palicami. Korintská hlavica (podľa povesti navrhnutá korintským sochárom Kallimachom) sa vyvíjala od jednoduchého k veľmi zložitému tvaru dekoratívne pretvárajúcemu listy bodliakovitého **akantu**. Trámovie sa podobá iónskemu, len je dekoratívne bohatšie. Rímsa s konzolami býva niekedy podložená zuborezom. Najznámejšia stavba vybudovaná v korintskom slohu je **Lysikratov pomník** v Aténach.

Rímska architektúra spojila iónsku a korintskú hlavicu do hlavice kompozitnej, v ktorej nad dvoma radmi akantov vyrastajú iónske volúty, podopierajúce diagonálne vybočené rohy abakusu.

Rímske umenie

Rímske umenie je záverečnou vývojovou fázou antického umenia. Rimania zdobili svoje vily mozaikovými podlahami, vynikajúcimi nástennými freskami zobrazujúcimi rituály, mýty, krajinky, zátišia a vyobrazenia každodenných činností. Používali techniku vzdušnej perspektívy, pri ktorej farby a siluety vzdialených objektov sú zmiernené a rozostrené pre dosiahnutie priestorového efektu. Rímski umelci vytvorili ilúziu reality.

Augustov chrám

Augustov chrám - Chrám na fórame, posvätený bohyni Ríma a cisárovi Augustovi, bol vybudovaný v období 2 roky pred a 14 rokov po Kristovi, kedy umrel cisár Augustus. Počas histórie chrám často menil svoju funkciu, v roku 1944 bol úplne zbombardovaný a takmer zničený, neskôr bol zrekonštruovaný. Augustov chrám má svoje dvojča, Dianin chrám, ktorý bol pravdepodobne vybudovaný v rovnakom období a v rovnakom štýle, ale z neho sa zachoval len zadný múr.

Panteón

Panteón je riešený ako kruhová stavba s predstavaným vestibulom. V antike, keď bola úroveň ulíc výrazne nižšie, viedlo pretiahnuté, portikmi zdobené námestie cez voľné schodisko do trojpodlažnej predsieni, na ktorého čele dnes stojí šesťnásť monolitických granitových stĺpov, vysokých 12,5 metra, s mramorovými korintskými hlavícami nesúcimi architráv a mohutný tympanon. Stavba je vyvrcholením typicky rímskej architektúry a dôkazom technickej a stavebnej zručnosti rímskych staviteľov. Dominantu tvorí veľká kruhová kupola opierajúca sa o oblúky a rebrá. Kruhová stavba sa skladá z trojpodlažnej 6,2 metra hrubej tehlovej steny s

vstavanými odľahčovacími oblúkmi a dutými priestormi. Zvonka bola najprv obložená omietnutými kvádrmi, zatiaľčo kupola bola pokrytá pozlátenými bronzovými doskami. Mohutnými bronzovými dverami sa dostaneme do kruhového interiéru, ktorého priemer a výška sú zhodné: 43,2 metra. Nad vrchným rámom múrov sa ako mohutná pologuľa klenie kupola, pokladaná za najdokonalejšiu kupolu antiky, vyvolávajúca dojem obrazu nebeskej klenby; ide o najväčšiu kupolu, aká kedy bola vymurovaná. Vovnútri je vyzdobená piatimi pravidelnými horizontálnymi radmi po dvadsiatich ôsmich kazetách, smerom nahor sa zmenšujúcich, ktoré boli kedysi obložené pozláteným bronzom. Kruhovým otvorom (okulus) s priemerom deväť metrov (jediný zdroj prirodzeného svetla) vniká zhora do chrámu svetlo a jeho lúče oživujú farebnú mramorovú dlažbu, skladajúcu sa zo štvorcových a kruhových dosák, ktorá sa zachovala v pôvodnom stave.

Koloseum

V súčasnosti sa z Kolosea zachovali iba ruiny, poškodenie zapríčinili zemetrasenia a rozkrádanie materiálu. Koloseum bolo označované ako ikona starovekého Ríma a rímskej architektúry. Vysoké je 48 m s obvodom vyše pol kilometra a osi jeho elipsovitého pôdorysu merajú 188m a 156 m. Malo 80 vchodov a zároveň východov. Postavili ho zo sivoružových travertínových kvádrov spojených železnými skobami a základy zapustili do hĺbky 9 metrov. Pod arénou sa skrýval systém podzemných chodieb so šachtami a výťahmi pre divoké zvieratá. Pôvodne bolo celé obložené mramorom a na vonkajšej strane malo na druhom a treťom poschodí 80 arkád ozdobených sochami, jeho horný kraj lemovali takisto sochy. Pôvodne malo kapacitu 45 000 až 50 000 divákov. Diváci sedeli alebo stáli na štyroch terasách. Najurodzenejší sedeli v predných radoch, boli tam lôže pre cisársku rodinu a šesť miest pre uctievané rímske kňažky - panny vestálky. Za sedadlami a pod nimi sa nachádzali schodiská a chodby. Využívalo sa hlavne na boje gladiátorov, rekonštrukcie slávnych bitiek, popravy a dramatické predstavenia.

Z wikipédie:

Vestálky nastupovali do svojho úradu vo veku 6 rokov. Pod hrozbou trestu smrti si museli zachovať svoje panenstvo a zotrvať v úrade najmenej 30 rokov. Bývali spoločne v dome (atrium Vestae) vedľa Vestinho chrámu na [rímskom fóre](#).

Vestálky vystupovali na verejnosti ako jedna [právnická osoba](#), ktorú predstavovala Najvyššia vestina Panna ([Virgo Vestalis Maxima](#)). Jej úlohou bolo zastávať domáce práce v dome kráľovom, neskôr vo Vestinom chráme. Tu sa vestálky starali o posvätný oheň, pripravovali z novej úrody pokrm pre obrady (mola salsa), čistili chrám a i.

Právne postavenie vestálok upevnil [Augustus](#), v [cisárskej dobe](#) im pripisovali mimoriadnu náboženskú moc.

